

Dusa Ödön végső fellépése

Nehéz sorsból küzdötte fel magát az előadóművészi szintre, hiszen olyan vegyes nemzetiségű erdélyi családból származott, ahol ez nemcsak előnyt jelentett, mert a többféle nyelv és a kultúra találkozási pontján cseperegett emberré, hanem a választás nehézségét is. Apja szobafestő mesterségét örökölte, hogy a megélhetéshez szükségeseket biztosítsa, és a magyar nyelvet, a magyar kultúrát választotta. Olyan elszántsággal, olyan önzéssel, amelyre a művészi elhivatottsága ösztönözte. A kolozsvári műkedvelők között ismerkedik a magyar- és a világirodalommal. Előrehaladásával önálló sodik, egyre többet vállal, a maga útját járja, és törvényszerű,

hogy szembefordul a hatalommal. A múlt század hatvanas-hetvenes éveiben, amikor a másként gondolkodók a maguk teremtette kereteket keresve, pinceklubok alakításába fogtak, Dusa Ödön is ezt tette, a házuk alatt formabontóan berendezett tanyáján megfordultak merészet álmódó fiatalok, haladó értelmiségiek. A jelenkori irodalom, a költészet és az emberi létről való mélyebb gondolkodás friss hajtásait osztották meg egymással. A hatalom ezt, mert nem ellenőrizhette, nem szerette, betiltotta. Dusa Ödön hat hónapot kapott. Ezután, az esti iskolában szerzett érettségije után, nem gondolhatott főiskolára, később pedig a korhatár miatt nem végezhetett színészképzőt.

Az elhanyagolt monostori kultúrotthonban láttam Gogol: Örült naplójában. Amikor onnan is eltanácsolták, az egyetlen romániai magyar ifjúsági lap szerkesztőjeként felajánlhattam neki, hogy alakítsunk Zsebszínházat. A feleségem a kolozsvári Vasas klub könyvtárosa volt. Akkoriban kezdeményeztem és szerveztem a lap félévszázados évfordulóját. Az ünnepi hangulatot kihasználva, újraindítottuk az ifjúsági matinéinkat, amelynek műhelyeként sikerült központilag jóváhagyást nyernem az Ifjómunkás Zsebszínház megalakítására. Így lett Dusa Ödön Zsebszínháza elfogadott. Két csoportban, mintegy 30-40 műkedvelővel dolgozhattunk. Dusa Ödön az általunk mozgásközpontúnak nevezett csoportot, a később rendezőit végzett Kövesdi István pedig a hagyományos színházat művelő csoportot vezette. Nyaranként, Dusa Ödön kezdeményezte un. *Dekádot* tartottunk, tíz napig minden este más és más előadásainkon átlag százvalahány nézőnk volt. Az előadások előtt, meghívottaink – mindnyájan akkor mellőzött írók, tanárok, szerkesztők: Aradi József, Egyed Péter, Szöcs Géza, Cselényi Béla és mások – tartottak előadást. Ezt most azért tartom említésre méltónak, mert a Zsebszínház, és az Ifjómunkás Matiné országsszerte tartott turnéi, annak mintegy hatvan előadása tették ismertté és kedveltté a mozgásközpontú színházat, amelynek folytatását és sokféleségű kiterjesztését a mostanában évenként megrendezendő csíkszeredai, fiatalos színházi fesztivál vállalta. Dusa Ödön mozgásközpontú színháza akkor, abból a kényszerből vált ellenállást tükröző színházi élménnyé, amit a hatalom fokozott tiltása jelentett. A kimondatlan szó helyett egy-egy mozdulat, jelenet, színpadi kép mutatta az értő közönség szabad óhajának megfelelő véleményünket a szabadságról, a diktatúráról, az elnyomottak életéről. Így született a Matiné megrendelésére például *A munka* és sok más apróbb jelenet. Összegyűjtöttem, lejegyeztem ezeket, hogy majd Dusa Ödön neve alatt, kordokumentumokként, az utánunk következő mozgásközpontú színházak kiindulópontjául szolgáljanak.

Az elhallgatás és a kilátástalanság évei következtek. Ödönt hiába bíztattam, a mozgásközpontú színház alapmozgásainak kidolgozására. Később pedig anyagi támogatás híján nem jelenhetett meg kötete az általam alapított Erdélyi kiskönyvtárban sem.

A Zsebszínházat vesszőfútasra ítélte a hatalom. A romániai fordulat előtti években, több klubban is próbálkoztunk, ideig-óráig megtűrték, és volt olyan is, hogy tagjainak másfél éves munkáját, a román szakemberek ellenében, leszavazta a maga érdekeit féltő, a hatalom szolgálatába szegődött magyar író. Ugyanaz, aki román darab bemutatását tüzte ki az egyre fogyatkozó csoport elé, hogy aztán azt is letiltsa.

Ilyen körülmények között határozta el Dusa Ödön, hogy követi feleségét és fiát Svédországba. Persze, hogy ott sem lehetett „próféta”. Pedig próbálkozott – korát újból megelőzve versműsorokkal - a stockholmi Magyar Házban is. Akkor már számos, kidolgozott versműsorral készen állt, hogy meghódítsa a világunkat. Még egy svéd rendező filmjében is kapott néhány szavas szerepet.

Számomra is emlékezetes igazi sikert végül is Kolozsváron ért el. Ezt bizonyíthatom, hiszen az előadást magam rendeztem, szerveztem, műsorfüzetét szerkesztettem, sajtóját biztosítottam. Az akkor nagyon foglalt Szöcs Géza is írt néhány sort a műsorfüzetbe. Éppen Ödön neve napján, négy és fél óras műsorral lepte meg szülővárosa közönségét, amely szívesen fogadott akkor minden nyugatról érkezőt. És amely nem felejtette el Ödön különlegességeit. A maratoni előadás vérbeli színházi produkció volt, zsúfolt házzal, a színház előtt félszáznál többen váraakoztak helyhiány miatt. Dusa Ödönnek megadta a sors, hogy bizonyíthatott annak a színháznak a deszkáin, ahol addig csak apróbb szerepekben, vagy statisztaként jeleskedhetett.

Sikereseznek mondhatóak budapesti szereplései a különféle klubokban. Stockholmban sem ült a babérjain. Arra, hogy maga köré gyűjtse az egykori Zsebszínház, időközben Svédországba menekült tagjait, és velük együtt folytassa maradandó értékű mozgásközpontú színházát, nem volt ereje, felkészültsége. De számos versműsorát, happening-alkotását rögzítette hang- és videokazettára. Különválósága családjának sem használt: elvált, újra nősült.

Az utóbbi esztendőben többet tartózkodott Pesten, mint Stockholmban. „Lakásszínházában” lépett fel két kézen megszámlálható néző előtt. Önmagát ismételte és ez nem tett jót előadásai színvonalának.

Nagy fegyvertényeként meg kell említenünk a magyar irodalom legnagyobbjainak és mellőzötteinek munkáiból összeállított verscsok-

rát, a különféle címmel előadott gigantikus versműsorait, Dosztojevszkij, Gogol és Csehov szövegekből szőtt műsorát, Platón Szókratész pörének tolmácsolását.

Életművének kiteljesítésében nagyban segítették barátai, munkatársai. Ezek közül kiemelt szerep jutott Cselényi Lászlónak, a Duna Televízió elnökének, aki svédországi filmjében nagy szerepet juttatott Dusa Ödönnek, aztán csaknem egy órás műsort biztosított a Lakásszínház ismertetésére, és lehetőséget a búcsúzásra is, amikor kiderült, hogy már csak hónapjai maradtak.

Dusa Ödön Stockholmban halt meg. Akarata szerint temetés nélkül vonult át a másvilágba, porait elnyelte a svéd fővárost keresztül-kasul szelő tenger. De amit alkotott- ránk hagyta. Filmről, kazettákról láthatjuk, hallhatjuk őt. Nemes üzeneteket közvetített, dicséretesen. Egész életében ezt akarta. Fellépése immár végleges.

Tar Károly

ABONAMENT BÉRLET

CLUBUL CFR KLUB
IFJÚMUNKÁS ZSEBSZÍNHÁZ

Tíz előadás

1. KÖLTÖNK ÉS KORA
2. SZERETNI TEHOZZAD SZEGŐDTEM
3. VERSBEN BÚJDOSÓ
4. BARATAIM VERSEIBŐL
5. GOGOL: EGY ŐRÜLT NAPLÓJÁBÓL
6. CSÖNDES KIÁLTÁVÁNY
7. DUSA ÖDÖN: DRÁGA FÖLD
8. PLATÓN: SZOKRATÉSZ PÖRE
9. SZŐCS GÉZA: PÁRBAJ
10. ÖNKIHALLGATÁS

DIRECTOR
IGAZGATÓ
gn

**Az
Ifjúnokás
Zsebszínház
egyik nyári
dekádjának
bérlete**